

Operační přesuny po železnici na Slovensku a Podkarpatské Rusi za karpatské bitvy 1914—15.**)

I. Úvod.

Hlavní síly rakousko-uherské pokusily se po nástupu v Haliči o ofensivu proti pravému křídlu ruské jihozápadní skupiny armád. Po počátečních úspěších byly rak.-uh. armády donuceny v polovici září 1914 ustoupiti s velkými materiálními i morálními ztrátami za Visloku a na hřebeny Karpat. V této době byly karpatské přechody od užockého průsmyku na východ střeženy jen slabými podřadnými silami. Za těchto okolností mohly značné ruské síly vniknouti do Uher, když se podařilo i jejich lehkým prvkům prorazit až k Svalavě, Volové a Marmarošské Sihoti. Ale Rusové na svou škodu zanedbávali směr na Budapešť, omezivše svůj postup na prostor severně Karpat ve směru k Berlínu a Vídni.

Nový pokus spojených německých a rak.-uh. sil o ofensivu od Krakova na Ivangorod v říjnu 1914 přinesl jim dočasný zisk části ztraceného území v záp. Haliči a v sev. Karpatech a přerušil na chvíli obléhání Přemyšlu. Ale ruský parní válec, připravený rozjeti se do Pruského Slezska, nenechal se másti touto akcí. Aby mohly býti ruské armády zastaveny, musely býti rak.-uh. a něm. síly přesunuty k severu do Ruského Polska. Mezi nimi byla i 2. rak.-uh. armáda, která v listopadu byla tam převezena z Karpat. Zbylé rak.-uh. síly přitiskli Rusové na Krakov a na

*) O stálém opevnění bylo doposud psáno zejména mj. Baronem „Názory na budoucí stálé opevnění“, v nichž uvádí názory franc. pplk. Tricauda a ruského profesora Chmelkova, doložená četnými obrázky, a škpt. Ing. Mlčochem „Studie o účinku dělových střel s ohledem na zakládání štolových úkrytů a kaveren“ obojí ve Voj. techn. zprávách z roku 1924, dále pplk. gšt. Jungrem v též časopise v r. 1929 v článcích „Stálá opevnění“. V letošním čísle Voj. techn. zpráv 1932 obsahuje stať plk. ing. dr. Sládečka zprávu redaktora „Matinu“ o stavbě pevností po válce.
Redakce.

**) Při zpracování použito dat díla Österreich-Ungarns letzter Krieg I. a II. díl s prací gen. inž. Emila Ratzenhofera, uveřejněných v Mil. wiss. u. techn. Mitteilungen 1930.

Redakce uveřejňuje tuto studii o operačních železničních převozech provedených na našem území ve snaze seznámiti náš důstojnický sbor s významem železnic a voj. železniční služby vůbec.

Kromě studie gen. inž. Ratzenhofera v Mil. wiss. u. techn. Mitteilungen 1930 upozorňujeme čtenáře zejména na články z voj. železniční služby mj. gšt. Koperského v Belloně 1931.

hřebeny karpatské a místy i za ně. Ale ani tentokrát neměli úmyslu podniknouti vážnou akci v Uhrách.

Hindenburgův úspěch u Lodže povzbuzoval maršála Conrada k rozhodnutí působiti rovněž na ruské křídlo a spolupůsobiti při opakování očekávaných nových a větších Cannae. Mezera mezi 3. a 8. ruskou armádou zdála se býti vhodným místem pro vyražení útoku, který vyvrcholil úspěchem u Limanowy a u Lapanowa. Hlavní akce vedena byla silami ze záp. Haliče a podporována byla silami, držícími karpatské hřebeny. Tyto na novou ofensivní činnost nestačily a musely býti zesilovány jednotkami z klidnějších úseků. Tím počal návrat sil do Karpat a jím i přesun operačního těžiště rak.-uh. z Polska na Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Conradovým rozhodnutím vyvolaný a žádaný boj, který pak i Rusové přijali, vstřebal do těžkého karpatského terénu většinu rak.-uh. sil. I s německými posilami bylo ve 4 měsících karpatské bitvy do Karpat přivezeno: 2 armádní velitelství a 10 velit. arm. sborů s armádními a sborovými jednotkami, 34 pěší a 3 jezdecké divise, což s přesuny mezi karpatskými armádami (2 pěší a 4 jezdecké divise) představuje operační převozy v počtu 2547 vlaků, tedy asi 120.000 žel. vozů.

II. Conradovy plány.

Conradovým stálým úmyslem bylo obchvátiti slabé ruské křídlo a přivoditi tak definitivní rozhodnutí. Této velké koncepci neodpovídal však ani volený směr útoku ani terén, ba ani početní stav, resp. způsob jejich zasazení. Conradovi stále ležel na srdci osud Přemyšlu. Pevnost tato působila na něho tak sugestivně, že jeho velký plán o rozhodující obchvat scvrkl se na široký a dlouho trvající pokus o osvobození Přemyšlu.

Pro provedení základního úmyslu bylo by vhodné počítati s hlubokým obchvatem z vých. části Podkarpatské Rusi přes Stanislavov na Lvov, už proto, že tu i slabé rak.-uh. síly přešly snadno na severní svahy pohraničních hřebenů, že tu byly slabé a podřadné ruské síly, a že tu byl nesporně iniciativní velitel. V dalším však uvidíme, že toto řešení bylo sice možné, ale že bylo velmi těžko proveditelné pro malou výkonnost železnic, jež by byly mohly jen s velkými obtížemi tuto akci připravit a pak ji živit.

Conrad rozhodl se však vyraziti jen na Přemyšl a to na nejkratší cestě, tedy od jihu přes Karpaty na sever. Bylo to při nejmenším odvážné, hledíme-li k potížím, které bylo třeba překonat (přechod vysokého horstva v zimě, nedostatečně vstrojené vojsko, nedostatky místních zdrojů atd.). Ale i to by bylo možné, kdyby provedení nebylo předčasně zahájeno s nedostatečnými prostředky a neprozradilo úmysl. Conrad měl k dispozici dosti času i sil, takže mohl za krytem karpatských obránců shromáždití útočnou armádu a vyraziti s překvapením ve zvoleném směru. To by ale vyžadovalo dočasnou obranu jednotek jsoucích v dotyku a to v té době bylo málo hrdinské. Místo toho provádí se tu systém výpomocí do krajnosti. Není prováděn žádný nástup — ač jsou proň již vzory u německé armády — nýbrž jednotky docházejí na různá místa 400 km dlouhé fronty nepravdělně a po dlouhou dobu 4 měsíců, a jsou skoro vždy přímo z žel. vozů hnány na bojiště, aby vyplnily nějakou mezeru. Určení jednotek bylo během jízdy měněno, jak toho vyžadovala okamžitá situace, nebo jak byl silný hlas toho kterého armádního velitele. Rusové, upozornění stálou ofensivní činností, zesílili své slabé místo, zmařili i užší úmysl Conradův a přešli sami k protiofensivě, také bezvysledně.

Úspěšné operace rak.-uh. sil na vých. křídle arm. sestavy v jv. Haliči a Bukovině pohnuly konečně Conrada, aby se zabýval myšlenkou hlubokého obchvatu. Leč bylo již pozdě i pro provedení užšího úmyslu, Přemysl padl. Také Rusové zhuštovali své síly v Karpatech, takže Conrad musil se spokojit tím, že zabránil jejich tažení na Budapešť. Teprve průlom u Gorlice vyvedl rak.-uh. síly z Karpat.

III. Prostředky.

V prvé polovině prosince 1914 byly rozloženy rak.-uh. armády na ruském bojišti takto: Na sev. křídle 2. armáda (Böhm-Ermolli) mezi Wartou a Pilicí, sz. Krakova 1. armáda. Mezi oběma ležela něm. arm. skup. Woyrsch. Tato skupina armád postoupila do konce r. 1914 asi o 60 km vpřed, kde zůstala ležeti v zákopech až do průlomu u Gorlice. Zde byl reservoir sil pro živění karpatské bitvy.

Jižně od Krakova až do karpatského podhoří bojovala 4. armáda (arcikn. Jos. Ferdinand), která dosáhla úspěchu u Limanowy-Lapanowa, ale nevyužila ho dostatečně. S pohybem sev. skupiny armád postoupila sev. křídlem na Dolní Dunajec, kdežto na j. křídle ustoupila ke Gorlici. I zde se přešlo k zákopové válce a proto odebírány odtud síly pro Karpaty.

V Karpatech bojovala od Tyličského sedla až k Užockému průsmyku 3. armáda (Boroevič, S. V. Bardějov) a vých. od ní arm. skupina (od května 1915 7. armáda) gen. jezd. Pflanzner-Baltin (S. V. Marm-Sihoť).

3. armáda podporovala útok 4. armády u Lapanowa a v polovici prosince stála celá v Haliči asi na čáře rochádní dráhy Nowy Sącz—Sambor.

Vojska Pflanzner-Baltinova představovala pestrou směs různých méně cenných jednotek, které denně přetvořovaly se v různé skupiny, jak toho situace vyžadovala. Průsmyk užocký a verecký a sedlo bysterské drželi Rusové, za to průsmyk jablonický a již. Bukovina byla v rukou Pflanzner-Baltinových.

Další zálohou hlavního velitele byla vojska na srbském bojišti. Trosky bývalé 5. a 6. armády, formované pod novým velitelem arcikn. Evžerem v 5. armádu, byly doplněny a těšily se z klidu, kterého jim Srbové doprávali, protože měli sami zapotřebí odpočinku po svém namáhavém vítězství. 5. armáda nebyla dosti silná pro ofensivu a pro defensivu přebývalo jí sil, jež přišly vhod armádám karpatským.

Konečně mohl a později i musel počítati Conrad s pomocí svého německého spojence.

Bojové útvary rak.-uh. armád na ruském bojišti byly koncem listopadu 1914 skoro o 300.000 mužů pod stavem, s jakým v Haliči nastoupily. Tehdy čítaly asi 1,100.000 mužů při stravovacím stavu asi 1,550.000 mužů. Jeho vojsko čítalo tu na 900.000 mužů. Jeho ztráty do konce listopadu 1914 činily asi 845.000 mužů. K úhradě ztrát došly doplňky v I.—IV. pochodových praporech (470.000 mužů) a rozpuštěny některé domobranecké útvary (80.000 mužů). V prosinci a počátkem ledna 1915 zesíleny armády v poli o V. pochodové prapory.

V těžkých prosincových bojích utrpělo pěší vojsko další velké ztráty, takže i se započtením V. pochodových praporů činila bojová hodnota pěš. vojska rak.-uh. vyšší jednotky počátkem ledna 1915 jen asi polovinu normální hodnoty. Pěší divise měly v této době 2.000—11.000 „pušek“,

normálně asi 4000. Do počtu „pušek“ čítáno bojové mužstvo pěších pluků bez obsluhy kulometů a bez personálu pomocných rot a čet plukovních, praporečních a rotních. Není se proto co diviti tomu, že armádní velitelé nebyli vždy nadšeni došlou posilou v podobě vysílené pěší divise, která zvýšila slušně stravovací počet armády, ale do bitevní linie dodala jen několik set pušek, která aspoň týden rušila svým vykládáním pravidelné zásobování armády a jejíž trény zhoršovaly zoufalou situaci v provozu silničním a v ubytování. Často jim býval vítanější příchod pochodových praporů, jimiž bez zvláštních komplikací byly zesíleny všude prodlíle řady.

Koncem r. 1914 čítá 1. armáda 64.000 „pušek“, 2. armáda 30.000, 3. armáda 42.000, 4. armáda 79.000, skupina Pflanzler-Baltinova 40.000 „pušek“, celkem tedy na sev. bojišti (bez Přemyšlu a Krakova) asi 255.000 „pušek“, při stravovacím stavu 1.170.000 mužů. Na srbském bojišti je asi 175.000 „pušek“, tedy poměrně mnoho.

IV. Operační převozy.

Vojska, bojující v Karpatech, mohla tedy býti zesílena jednotkami vzatými z Ruského Polska a záp. Haliče, nebo ze srbského bojiště. Pro značné vzdálenosti mohlo se tu jednati skoro výhradně jen o železniční převozy ve formě operačních transportů.

Operační transporty při své nečekanosti, nutnosti rychlého provedení, na které může míti vliv chování se nepřítelů v prostoru nakládacím i vykládacím stejně jako vlastní situace, podřizují vždy ráz improvisací. V posouzení možnosti jejich provedení, ve vypracování prováděcích plánů a v jejich dodržení — nezasáhne-li do provádění velitelství pozměňujícími dispoicemi — projevuje se charakter a schopnost vedoucích činitelů vojenských železničních úřadů.

Z cizích ženijních revuí.

RIVISTA DI ARTIGLIERIA E GENIO, ročník LXX. (1931). (Dokončení.)

Brig. gen. Cadorna: Desatero pro užití ženijního vojska (9.—10. sešit).

Autor pojednává na námětu v rámci divise o užití ženijního vojska v útočné operaci (od přibližování až po pronásledování) a vyvozuje ze studia některé závěry, jež pak zhušťuje v „ženijní desatero“.

Nejdůležitější závěry jsou:

Ženijního vojska smí být užito jen k důležitým, nesnadným a nutným pracem všeobecného rázu; nelze mu ukládati jednoduché a rozptýlené práce jen proto, že bylo divisi přiděleno.

Je třeba vždy přizpůsobiti druh a rozsah žádaných prací výkonnosti technických prostředků.

Svůj úkol může ženijní vojsko dobře splnit jen plánovitým a soustředěným zasazením podle myšlenky manévru velitele divise. Proto je členěno do hloubky, zasazeno vždy v organických jednotkách a netříštěno na malé prvky nebo mezi jiné zbraně. Jeho zasazení má být výslednicí myšlenky technického manévru velitele.

Každá práce vyžaduje určité množství osob a materiálu, je lépe zbývajících po držeti v záloze, nežli plýtvati prostředky. Úkolem technika je zvoliti vhodné prostředky k určité práci a provést podrobnou kalkulaci potřebného materiálu a času.